

דכאו

(Dachau). מחנה ריכוז, מהראשונים שהקימו הנאצים. המחנה הוקם בעיירה הקטנה דכאו, כ-15 ק"מ מצפון מערב למינכן. דכאו נבחרה משום שהיה בה אתר של בית-חרושת נטוש לתחמושת מימי מלחמת-העולם הראשונה, ובו היה מקום למחנה. על פתיחת המחנה, שיועד ל-5,000 אסירים, הודיע היינריך הימלר במסיבת עיתונאים ב-20 במרס 1933.

הקבוצה הראשונה של אסירים, שהושמו במה שנקרא 'מעצר מונע', היתה מורכבת ברובה מקומוניסטים וסוציאל-דמוקרטים, והובאה למחנה ב-22 במרס 1933. תחילה הופקדה השמירה עליהם בידי משטרת מדינת באווריה, עד שב-11 באפריל נמסר המחנה לידי הס"ס.

ביוני 1933 מונה תיאודור איקה למפקד המחנה, וקבע לו מבנה ארגוני ותקנון מפורט. לימים, משנתמנה איקה למפקח כללי של כול מחנות הריכוז, הונהגו הנהלים והמשטר של איקה גם במקומות אחרים, בשינויים מקומיים מסויימים. איקה פיתח מוסד שנועד בעצם קיומו לזרוע פחד בקרב האוכלוסייה, והיה אפוא למכשיר יעיל להשתקת כול מתנגדי המשטר. דכאו היתה למקום אימונים יעיל לאנשי הס"ס מיחידת 'גולגולת המת' ושם למדו לראשונה לראות את בעלי הדעות האחרות כיצורים נחותים ולנהוג בהם בהתאם, ואף לא נרתעו מרצח כשהשעה נצרכה לכך. לימים היו אותם אנשי ס"ס מסוגלים לחסל מיליוני אדם בתאי הגזים מתוך שגרה יומית. שם במחנה דכאו החלו שיטות הטרור של הנציונל-סוציאליזם קורמות עור וגידים והופכות למציאות של דם והרג. יחידות צבאיות רבות של הס"ס אומנו וחונכו בדכאו, זאת נוסף לשומרים ולאנשי הסגל של מחנות הריכוז.

כאמור, עם פתיחת המחנה נכלאו בו רק מתנגדים מדיניים ידועים למשטר הנאצי. קומוניסטים, סוציאל-דמוקרטים וקומץ מלוכנים, שלפני 1933 נחשבו ליריבים מושבעים זה לזה מצאו עצמם כלואים בצוותא מאחורי גדרות התיל כמתנגדי המשטר הנאצי. בערך מ-1935 היה הנוהג המקובל לשלוח כול אדם שהורשע בדין למחנה ריכוז באופן אוטומטי, לאחר שריצה את עונשו. העצירים היהודים הראשונים נמנו עם המתנגדים המדיניים הידועים למשטר הנאצי, והיחס אליהם היה קשה יותר מהיחס לאסירים האחרים. בהדרגה נכלאו במחנה גם הנמנים עם קבוצות אחרות: 'דורשי מקרא' שהתנגדו לגיוס, צוענים, שהם והיהודים סווגו בקטגוריה של 'נחותים מבחינה גזעית', אנשי כמורה שהתנגדו לכפייה הפוליטית על הכנסיות, הומוסקסואלים, ורבים אחרים שהוקעו עקב הערות ביקורתיות שונות על המשטר. מספר האסירים היהודים גדל ככול שנהייתה רדיפת היהודים לשיטתית יותר. אחרי 'ליל הבדולח' (9-10 בנובמבר 1938) נכלאו בדכאו יותר מ-10,000 יהודים מכול רחבי גרמניה. כול מי שיכול היה להוכיח כי הוא עומד לצאת את גרמניה שוחרר מן המחנה. כאשר

החלה ההשמדה השיטתית של היהודים ב- 1942 הועברו האסירים היהודים מדכאו וממחנות אחרים בתוך הרייך הגרמני אל מחנות ההשמדה בפולין הכבושה. בקיץ ובסתיו 1944, כאשר הוקמו מחנות נספחים לדכאו סמוך לבתי-חרושת לחימוש, הועברו אלפי אסירים יהודים, רובם מהונגריה וחלקם מפולין, מצ'כוסלובקיה, מרומניה וברית-המועצות, למחנות ההם, כדי להגביר את תפוקת בתי-החרושת. עם שחרור מחנה דכאו והמחנות הנספחים אליו באפריל 1945 היו היהודים כ- 30% מכלל האסירים.

מחנה דכאו היה 'מחנה פוליטי' כול 12 שנות קיומו – כלומר, האסירים המדיניים, ראשוני הכלואים במחנה, היטיבו להכיר את תנאיו והחזיקו בתפקידי המפתח ב'מינהל הפנימי של האסירים' שהקים הס"ס. גוף זה ניהל את חיי היום-יום במחנה, ולכן הצליח למנוע מאסירים פוליטיים לתפוס עמדות שהיו עלולות לתת להם שליטה על אסירים אחרים, שליטה שבמחנות אחרים ניצלו לתועלתם האישית בדרך חסרת מעצורים. ב- 1937-1938 בנו האסירים עצמם מחנה חדש לצד בית-החרושת הישן לתחמושת: 32 צריפים, מבנה כניסה למינהלת המחנה, וכן את 'המבנה הכלכלי' (Wirtschaftgebäude) שבו היו המטבח, בתי-המלאכה, המקלחות ועוד, ובית-הסוהר של המחנה. המחנה הוקף תעלת מים, ובוצר בגדרות תיל מחושמלות ובחומה ובה שבעה מגדלי שמירה.

בקיץ 1938 הובאו לדכאו כמה אלפי אסירים אוסטרים. בואם ציין את ראשית מדיניות הגירוש שעתידה היתה לשקף את מהלך המלחמה: מיד לאחר פלישת הצבא הגרמני למדינה כלשהי, נשלחו ממנה לדכאו משלוחי אסירים. עם האסירים נמנו לוחמי מחתרת, יהודים, אנשי כמורה, או סתם פטריוטים שסירבו לשתף פעולה עם הכובש. בעת שחרור המחנה היו בדכאו אסירים מ- 30 ארצות, והאסירים הגרמנים היו מיעוט ביניהם.

עם כניסתם למחנה היה גורל האסירים זהה: מעמדם החוקי נשלל מהם, שאריות רכושם הוחרמו, שיערם גולח והם הולבשו בגדי עבודה מפוספסים. לכול אסיר ניתן מספר וכן משולש צבעוני שציין לאיזו קטגוריה השתייך. עבודת פרך, רעב, תשישות ופחד מן הברוטליות של השומרים הסדיסטים אנשי ס"ס היו מנת חלקם של האסירים דבר יום ביומו. לימים הבינו הרשויות את ערכה של העבודה הזולה שסיפקו האסירים, וניצלו בלי רחם.

תחילה עבדו אסירי דכאו בניהול המחנה ובתחזוקתו וכן בבתי-מלאכה שהוקמו בתוך המחנה עצמו: נוסף לכך היו 'פלוגות עבודה' שעבדו מחוץ למחנה. הם בנו כבישים, כרו חצץ או עיבדו שטחי ביצות. בראשונה היה הייצור במחנות נתון לפיקוחם הישיר של המפקדים בכול מחנה ומחנה. ואולם, משנמשך גידולם של המחנות ועמו גדל הייצור בהם, רוכזו כול תעשיות הס"ס במשרד הראשי בברלין. בחורף הראשון של המלחמה (1939-1940) נוצל דכאו על מחנותיו ומיתקניו כבסיס להתארגנותה של דיוויזיה, 'גולגולת המת', בפיקודו של איקה. בזמן ההוא נשלחו האסירים למחנות בוכנולד, פלוסנברג ומאוטהאוזן, ושם עבדו במכרות בתנאים הקשים ביותר ובלי כול אמצעי בטיחות. במרוצת המלחמה הלכה וגברה חשיבות כוח-

העבודה במחנות הריכוז לתעשיית החימוש הגרמנית. רשת המחנות, שבהדרגה השתרעה על-פני כול מרכז אירופה, הגיעה לממדים אדירים. למחנה דכאו לבדו היו 36 מחנות משנה גדולים, ובהם עבדו עד 37,000 אסירים, כמעט כולם בתעשיית החימוש, וכן מחנות נלווים קטנים לרוב. לחברות פרטיות ניתנה אפשרות לשכור עבודת עבדים ממחנות הריכוז. החברות שילמו תעריף יומי ל"משרד הראשי למשק ולמנהל של הס"ס' בעד עבודת האסירים אצלם, שהתנהלה בפיקוחם של שומרי הס"ס, ואולם, האסיר לא קיבל דבר. אסירים שחלו נשלחו חזרה אל המחנה הראשי, דבר שפירושו היה לרוב הוצאה להורג. החברות קיבלו עובדים חדשים, בריאים יותר, עד שגם הם לא יכלו לעמוד בדרישות מעבידיהם.

בדכאו לא התנהלה השמדת המונים בגזים. ואולם, מכלל 206,206 אסירים רשומים נמנו 31,591 מתים, רובם בשנות המלחמה. אלא שלעולם לא ייודע מספר כול המתים בדכאו, ובכלל זה יחידים וקבוצות שהוצאו להורג והנספים בצעדות המות. בדכאו, כבמחנות אחרים, נערכו נסויים רפואיים באסירים חסרי מגן. הימלר נתן לרופאי ס"ס חסרי מצפון אפשרות להשתמש באסירים כבשפני-ניסיון. ד"ר זיגמונד ראשר מלא תפקיד מרכזי ב'ניסויי הדקומפרסיה או לחצי גבהים'. המטרה המוצהרת היתה לבדוק את השפעת הירידה הפתאומית בלחץ או העדר חמצן, כאותה שמתנסה בה טייס קרב שמטוסו נפגע והוא נאלץ לצנוח מגובה רב. לצורך הניסויים הללו, שנערכו מאמצע מרס עד אמצע מאי 1942, השתמשו בכ- 200 אסירים, ולפי עדות האח ולטר נף, שהיה אסיר ועד ראייה לניסויים, מתו למיצער 70-80 מהם. ד"ר ראשר היה אחראי גם לסדרת 'נסיונות הקפאה' שנעשו מאמצע אוגוסט עד אוקטובר 1942. מטרתם המוצהרת היתה למצוא דרך סיוע יעילה ומהירה לטייסים שמטוסם נורה מעל הים ושסבלו מקיפאון משהות ממושכת במים. חיל האוויר הביע את נכונותו לערוך ניסויים אלה בהנהלתו של ד"ר ארנסט הולצלנר שעבד בדכאו עם ד"ר פינקה וד"ר ראשר. באוקטובר 1942 הפסיקו ד"ר הולצלנר וד"ר פינקה את עבודתם, אך ד"ר ראשר המשיך לבדו בניסויים עד מרס 1943. לדברי עדי ראייה מתו 80-90 אסירים מתוך 360-400 שפני-הניסיון האנושיים.

פרופסור קלאוס שילינג, חוקר ידוע ברפואה טרופית, פתח במחנה זה תחנת נסיונות בתחום המלריה. הוא קיווה לגלות שיטות חיסון נגד מלריה, ולצורך זה נוגעו כ- 1,100 אסירים במחלה. אין אפשרות לקבוע את המספר המדויק של האסירים שמתו מניסויי המלריה, מכיוון שהאסירים הוחזרו למקומם הקודם במחנה כשרפתה מחלתם, ורבים מהם נפלו קורבן למחלות אחרות מחמת חולשתם. נוסף לניסויים ההם נעשו גם נסיונות רפואיים מגוונים אחרים באסירי דכאו. במחנה פעלה גם תחנת ניסוי בשחפת, קבוצת אסירים הודבקה באלח ובשרפת כדי לבדוק ולהשוות את השפעת שיטות הריפוי הביוכימיות והאלופאטיות. נערכו גם נסיונות שמטרתם לאפשר שתיית מי-ים, ונוסו תרופות לעצירת דימום.

לאחר הפסקת רצח ההמונים של הבלתי-שפויים ('אותנסייה'), החל במחנות הריכוז רצח שיטתי של חולים ובלתי כשירים לעבודה. כעבור כמה שבועות הגיעה ועדה רפואית מברלין לפסוק בעניין, ובחורף 1941-1942 יצאו מדכאו בזה אחר זה 'משלוחים של בלתי-כשירים' אל מצודת הרטהיים (Hartheim) שליד לינץ, שם נרצחו בגזים 3,166 אסירים מדכאו. ב-1942 נבנה תא גזים גם בדכאו עצמה, אלא שהוא לא הופעל. התא מוקם בתוך המשרפה השנייה, שנבנתה אחרי שהתברר שהראשונה, בעלת כבשן אחד בלבד, אין בה די. מ-1934, כשנרצחו מנהיגי הס"א ומתנגדים אחרים של השלטון הנאצי, היה מחנה הריכוז דכאו גם מקום הוצאה להורג.

בין אוקטובר 1941 לאפריל 1942 הוצאו להורג בדכאו המוני שבויי מלחמה סובייטים. מקום ההוצאה להורג היה מטווח של הס"ס, במרחק מה מן המחנה. אין אפשרות לקבוע את מספרם המדוייק של הקורבנות ההם, מכיוון שהנרצחים לא נרשמו בתיקי המחנה. אחר-כך נקלטו שבויי המלחמה הסובייטים במערכת רבת העוצמה של עבודת הכפייה כעובדי תעשיית החימוש, ומאז הוצאו להורג רק יחידים.

בחודשים האחרונים לפני השחרור חיו האסירים בתנאים תת-אנושיים מחרידים, שאפילו הם חשבו לבלתי אפשריים. משלוחים ענקיים הוסיפו להגיע מן המחנות שפוננו נוכח התקדמות צבאות בעלות-הברית, ובהם בני-אדם שרובם נראו כשלדים והיו מותשים עד מוות. לבסוף הצטופפו 1,600 אסירים בצריפים שנועדו ל-200.

מידי יום ביומו נפלו יותר מ-100 אסירים ולעיתים יותר מ-200, קורבן למגיפת טיפוס, שהחלה משתוללת בדצמבר 1944. ועדה מחתרתית של אסירי המחנה אורגנה במטרה לנסות להבטיח שהאסירים ייוותרו בחיים, ואף לארגן במקרה הצורך התנגדות לתוכניות הפעולה של הס"ס.

ב-26 באפריל 1945 היו בדכאו 67,665 אסירים רשומים, ביניהם 22,100 יהודים. אותו יום אולצו יותר מ-7,000 אסירים לצעוד דרומה בפיקוחם של אנשי הס"ס. כול מי שכשל בדרך נורה למוות, ורבים מתו מחמת רעב, קור ותשישות. בראשית מאי השיגו הכוחות האמריקניים את שרידי הטורים הללו בצעידתם. זמן קצר לפני-כן נעלמו שומריהם, אנשי הס"ס.

אחרי המלחמה נתגלו תוכניות לרצוח את כול אסירי המחנה בפצצות ורעל.

ב-29 באפריל 1945 שוחרר המחנה בידי הארמייה השביעית של צבא ארצות-הברית. 40 אנשי ס"ס שנמנו עם סגל מחנה הריכוז דכאו הועמדו לדין בפני בית-משפט אמריקני. המשפט נערך בדכאו מ-15 בנובמבר עד 14 בדצמבר 1945. 36 מבין 40 הנאשמים נידונו למיתה.

